

«Jeg ville se hvordan katten reagerte»

Fatal personlighetsforstyrrelse: I Lynne Ramsays film *We Need to Talk About Kevin*, basert på Lionel Shivers roman med samme navn, følger vi en mors økende frykt for at noe er alvorlig galt med sønnen. Filmens nåtidsplan viser at moren i Tilda Swintons skikkelse får grufullt rett i sine antagelser, Ezra Miller spiller sønnen Kevin som tenåringsgutten. Foto: We Need to Talk About Kevin (2011)

Skolegutten som amputerte halen til familiens katt et lite stykke av gangen, ble ikke oppdaget før påfallende mye av halen manglet. Er han psykopat?

Av [Lone Frank](#)
Publisert: 8. juni 2012 - 9:47

Kan man kalle et barn psykopat? En sånn rødkinnet pøse, som ennå ikke har felt melketennene eller stiftet bekjentskap med innsiden av et klasserom, kan da ikke allerede være inne på en løpebane som ufølsom manipulator og muligens kriminell? Man vegrer seg for å tro det. Vi betrakter jo helst barn som uskyldige. Ikke desto mindre finnes det en gruppe psykiatere og psykologer som argumenterer for at man ikke bare *kan* oppspore og iaktta psykopati helt ned i fire-femårsalderen, men at man også *bør* gjøre det.

– Her hjemme er det bred enighet om at det er en dårlig idé å stemple barn som psykopater. De er tross alt i en alder hvor man må la tvilen komme dem til gode, og de kan jo komme inn i en god utvikling, sier nevropsykolog og lektor ved Københavns Universitet, Anders Gade.

Men like viktig, forklarer han, er det at selve utviklingspsykologien stiller seg i veien. Den hevder at man ikke kan diagnostisere personlighetsforstyrrelser før personligheten er ferdigdannet – i voksen alder.

Kalde-ufølsomme trekk. Det holder bare ikke, svarer den fremtredende britiske barnepsykiateren Michael Rutter fra University College i London. Han argumenterte nylig i en leder i *The British Journal of Psychiatry*, for at den samlede evidens fra nesten to årtiers forskning gir grunn til å «erkjenne eksistensen og viktigheten av psykopati i barnealderen».

– Jeg er fullstendig enig, sier Essi Viding, som er professor i psykologi ved University College, og som særlig forsker på barn.

– Det er sikkert mest behagelig å innbille seg at alvorlige personlighetsforstyrrelser først oppstår etter at man er fylt

«Disse barna er ofte sjarmerende og kan sette opp en nydelig fasade, mens de er ekstremt manipulerende.»

18 år, men hvis vi ønsker å hjelpe barn og familier med problemer, er diagnoser et nødvendig redskap. Kanskje vi skal velge et annet ord enn psykopati, fordi det har så mye bagasje og typisk forbindes med voksne kriminelle og voldelig adferd.

I det hele tatt bør fokuset flyttes bort fra adferd, mener Viding, fordi kjernen i det vi foreløpig kaller psykopati handler om personlighetstrekk. Man snakker om *callous-unemotional traits*, eller kalde-ufølsomme trekk. Det er barn som har en klar mangel på affekt eller følelsedybde, og som hverken viser anger, skyld eller empati. I dag finnes ikke disse personlighetstrekkene hos barn som selvstendige kategorier i de psykiatriske diagnosemanualene, og i den kommende utgivelsen av den amerikanske DSM-V er det foreslått at de kun skal inngå som en undertype innenfor *conduct disorder* eller trassig adferdsforstyrrelse.

– Men både vi og andre har vist at det er snakk om to vesensforskjellige grupper barn. Barn med kalde-ufølsomme trekk – hva enten de samtidig er adferdsforstyrrede eller ei – er ofte sjarmerende og kan sette opp en nydelig fasade, mens de er ekstremt manipulerende og utnytter andre mennesker, sier Viding

Aggresjon. Helt avgjørende skiller de kalde-ufølsomme barna seg ut ved å utvise instrumentell aggresjon, understreker Viding. Hun sier barn som «kun» har adferdsforstyrrelse reagerer aggressivt og voldsomt på sine omgivelser, mens barn som scorer høyt på kalde-ufølsomme trekk bruker sine utfall meget kalkulert for å oppnå noe de ønsker.

Det kan være barnet som styrer hele barnehagen ved å sette inn velrettede nålestikksoperasjoner overfor svake kamerater, og ved dyktig å spille pedagoger og foreldre ut mot hverandre. Eller det kan være mer uhyggelige tilfeller, som med skolegutten som ble henvist til utredning hos psykolog Paul Frick fra University of New Orleans etter å ha maltraktert familiens katt. I løpet av noen ukers tid hadde han med en kniv amputert dyrets hale et lite stykke av gangen, og ble først oppdaget da påfallende mye av halen manglet. Gutten var ikke flau og angret ingenting. Imøtekommende forklarte han psykologen at han hadde ambisjoner om å bli forsker og derfor hadde eksperimentert med det han hadde for hånden. Som han konstaterte: «Jeg ville se hvordan katten reagerte».

Forskjeller i hjernen. Hva er galt i hodet på sånne unger, spør man seg. Og stadig mer taler for at man har å gjøre med en utviklingsforstyrrelse som både berører hjernens struktur og funksjon. Fra eksperimenter med voksne psykopater vet man at de ofte utviser en mangel på normal fryktreaksjon, og at de kan ha problemer med overhodet å gjenkjenne frykt hos andre. Det samme ses hos barn. I visse undersøkelser foretatt på barn helt ned i treårsalderen har den abnorme fryktreaksjonen hos de små forutsagt aggresjon senere i livet.

Kikker man på innsiden av kraniet, ser man blant annet problemet gjemme seg i høyre *amygdala*. Vanligvis aktiveres denne lille strukturen kraftig når det er tegn på fare og især når vi ser ansikter som uttrykker frykt. Men i hjerneskanerforsøk har man konstatert at fryktsomme ansikter i meget liten grad aktiverer høyre amygdala hos både voksne psykopater og barn med uttalt kalde-ufølsomme trekk. Andre studier tyder på at området i den frontale hjernebarken, som har å gjøre med sosial kognisjon – ikke minst når det gjelder skyld og skam – er svakt utviklet. De er både mindre og har en svakere grad av kommunikasjon med resten av hjernen.

Født sånn eller blitt sånn? Nevroforsker Kent Kiehl fra University of New Mexico har studert dusinvis av innsatte psykopater og sett at moralske overtramp ikke aktiverer emosjonelle deler av hjernen hos dem. Rent intellektuelt vet de like godt som normale når en handling er moralsk forkastelig. Men fraværet av følelser gjør at psykopatene mangler de automatiske bremsemekanismene som holder de fleste av oss borte fra overskridelsene, selv om vi kunne ha lyst.

Så er spørsmålet: Hvordan oppstår denne mangelen? Er man psykopat fra fødselen eller formes man av omstendighetene?

– Arveligheten av kalde-ufølsomme trekk er ganske høy, konstaterer Essi Viding tørt. Hun har undersøkt saken i klassiske tvillingstudier, som viser en arvelighet på helt opp omkring 70 prosent.

– Men husk at graden av arvelighet sier hvor mye av variasjonen i en befolkning som skyldes gener, og ikke hvor mye som skyldes henholdsvis arv og miljø hos det enkelte menneske. Jeg er selv overbevist om at vi har å gjøre med et komplekst samspill mellom de to. Det kan være gener som gir sårbarhet og som eventuelt utløses av miljøfaktorer.

Men hvilke miljøfaktorer? Er det en urimelig hard barndom med omsorgssvikt og manglende tilknytning som ødelegger de små? Ikke nødvendigvis, ser det ut til. I hvert fall har man i diverse undersøkelser av barn med kalde-ufølsomme trekk ikke funnet noen tydelig sammenheng med hardhendt eller abnorm oppdragelse, forklarer Viding.

Et eksempel er en helt ny studie fra Mark Dadds ved University of New South Wales som setter interaksjonen mellom mor og barn under lupen. I *British Journal of Psychiatry* beskriver forskerne observasjoner av adferden hos en gruppe mødre til henholdsvis kalde-ufølsomme og normale barn i alderen fire til syv år. Det er ingen forskjell hos mødrene. Kvinnene søker i samme grad øyekontakt og gir verbalt uttrykk for ømhet. Men de kalde-ufølsomme barna gjengjelder kun i meget begrenset grad begge deler. «Feilen er hos barna», som Dadds og kolleger formulerer det. Etter frikjennelsen av mødrene noterer de seg dog at psykologiske tester avslører at fedrene til de kalde-ufølsomme i langt høyere grad enn fedre til kontrollgruppen er karakterisert ved uttalt fryktløshet.

Ødeleggende diagnose. Det er godt mulig «feilen» ligger hos barna. Men selv om det kan være mulig å stille diagnosen psykopati i ung alder, advarer mange mot at de sosiale omkostningene uansett er for store. Det er jo ikke som med andre personlighetsforstyrrelser – som autisme – der diagnosen utløser forståelse og støtte til både foreldre og barn, påpeker John Edens, som er klinisk psykolog ved Texas A&M University i et intervju med *New York Times*: «Psykopati er en ødeleggende diagnose. Ingen har sympati med en psykopats mamma.»

– Det kan det være noe i, medgir den danske psykologen Mickey Kongerslev, som er den eneste i Danmark som forsker på psykopati hos unge mennesker. Han har nylig fått oversatt to av verktøyene man diagnostiserer barn med: Ungdomsutgaven av den såkalte Psychopathy Checklist eller PCL: Youth Version, som brukes til aldersgruppen 12–18, og Paul Fricks spørreskjema Inventory of Callous-Unemotional Traits.

I sitt doktorgradprosjekt ved psykiatrisk forskningsenhet og barne- og ungdomspsykiatrien i Region Sjælland (Roskilde), undersøker Kongerslev akkurat nå disse instrumentenes presisjon og pålitelighet på en gruppe danske kriminelle. Han har ennå ikke publisert sine data, men sier resultatene er lovende.

– Men samtidig mener jeg at psykopati-diagnosen for barn bare skal benyttes til forskningsformål. Et viktig poeng er at en slik diagnose kan gjøre kliniske forskere mer interesserte i feltet, og det trenger vi. Foreløpig foregår det meste av forskningen i USA og Canada, hvor den gjennomføres av folk som primært er opptatt av å kunne forutsi kriminell atferd.

Dette skyldes ikke minst at psykopater er dyre i drift. Kent Kiehl har beregnet at omkostningene for samfunnet er ti ganger så høye som for depresjon – fordi psykopater igjen og igjen havner i fengsel og på institusjoner. Ifølge Mark Cohen ved Vanderbilt University sparer samfunnet nærmere fem millioner dollar på å «redde» en enkelt 14-åring fra en livslang kriminell løpebane.

– Jeg håper en diagnose og gode diagnoseredskaper kan stimulere kliniske psykologer og psykiatere til å gjøre nye, gode undersøkelser, spesielt av behandlingseffekten – det mangler vi i aller høyeste grad.

Også her er Essi Viding «fullstendig enig».

Belønning. Ganske riktig hører vi som regel at psykopater er notorisk uforbederlige, men det refererer typisk til forsøk på å behandle voksne som allerede har en masse problemer og som ofte er kriminelle.

– Og selv blant dem er jeg ikke sikker på at det er fullstendig umulig, sier Viding.

Det er heller ikke psykolog Randall Salekin fra University of Alabama så sikker på. I en nå to år gammel oversiktsartikkel i *Behavioral Sciences and The Law* samler han kunnskapen på feltet. Her innrømmer at han suksessratene er «mindre enn optimale», men konkluderer likevel at man i tre av åtte undersøkelser finner en lav til moderat behandlingseffekt.

– Vi kan ikke bare appellere til sympati med ofrene eller lignende. Det virker garantert ikke, sier Tine Wøbbe ved rettspsykiatrisk avdeling på Sct. Hans Hospital i Danmark. Wøbbe arbeider med voksne, kriminelle psykopater.

– Hos dem kan man av og til nå gjennom ved å appellere til deres egen situasjon. Man kan få dem til å begripe at å endre adferd kan være en god idé dersom man vil unngå å ende i forvaring eller fengsel igjen, sier hun.

Det handler om kognisjon fremfor emosjon. Og slik man hos voksne kan ha hell med velformulerte resonnementer, kan man særlig nå gjennom til barn gjennom belønninger. Det er iallfall håpet til noen forskere, som psykolog Dan Waschbusch fra Florida International University. Han har i snart ti år iaktatt og forsket på psykopatiske barns adferd. Nå har han også etablert en spesiell sommerleir for slike barn, der man konsekvent deler ut poeng for «god oppførsel» og trekker poeng for «dårlig oppførsel». Underveis deles det ut premier, alt etter hvor mange poeng barna har fått. For øyeblikket studerer Waschbusch i hvilken grad dette systemet utgjør en forskjell for barna som deltar.

– Jeg tror det, sier Essig Viding. – I min egen gruppe arbeider vi med skolebarn, og vi har oppnådd svært lovende resultater ved å anvende strategier som går ut på å belønne god oppførsel – vel å merke ved å gi belønningen umiddelbart. Vi kan nok aldri gjøre disse barna til verdens mest følsomme og empatiske vesener, men vi har fått til svært mye dersom vi lykkes med å få dem til å regulere sin oppførsel.

Forskjeller i oppdragelse. Her er det interessant å påpeke at Mark Dadds' australske forskergruppe også har sett nærmere på effekten av ulike typer oppdragelse. Resultatene, som er blitt publisert det siste året, tyder på at blant de barna som scorer høyt på testene for kalde og ufølsomme trekk, har de som har fått en «varm» oppdragelse færrest adferdsproblemer.

– Dette rører ved et interessant og ganske nytt forskningsområde, nemlig det som handler om mulige forebyggende faktorer, sier Mickey Kongerslev og henviser til forskeren Randall Salekin.

I en artikkel i *Psychology, Public Policy and Law* følger amerikaneren 140 kalde-ufølsomme tenåringer som tidligere er blitt tatt i kriminelle handlinger. Han undersøker spesifikt om henholdsvis høy intelligens og sterk motivasjon for å endre seg er med på å forebygge tilbakefall til kriminalitet og voldelig oppførsel. Intelligensen gjorde seg ikke riktig gjeldende her, men det ser derimot ut til at et personlig ønske om et annet liv faktisk øker sjansen for at man skjerper seg.

– Det er viktig å få sagt at ikke alle barn som scorer høyt på kalde og ufølsomme trekk fremstår som psykopater senere i livet, sier Essi Viding.

– At en tilstand i høy grad er arvelig og genetisk betinget, betyr ikke at den er umulig å påvirke. Vi vet heller ikke om bestemte gener kanskje kan slå gjennom senere i utviklingen og faktisk forandre hjernens funksjonsmåte. Men det er nettopp slike ting det er på tide å undersøke og forstå.

Lone Frank er vitenskapsjournalist i danske Weekendavisen. Norsk enerett: Morgenbladet.

Annonser fra Scandinavian AdNetworks

[Antikviteter på auksjon](#)

Stort utvalg av antikviteter - Gjør kupp på auksjon hos Roschberg!
[Roschberg.no](#)

[Videoprojektorer](#)

Få kinoopplevelsen i stua! Projektorer i alle prisklasser.
[Hifiklubben.no](#)

[Rica Hotels i Trondheim](#)

Rica har to hotell i Trondheim med flotte konferansefasiliteter.
[Rica.no](#)

[Interessert i litteratur?](#)

Vi tilbyr et bredt utvalg av blader om litteratur - Bli abonnent nå!
[Blablabbia.no](#)